

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 29 och 30 §§ lagen om värdeandelskonton

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ändringar i de stadganden i lagen om värdeandelskonton som reglerar hur dividend, amorteringar och andra prestationer som grundar sig på en värdeandel skall betalas till investerare.

Det föreslås att betalningar som grundar sig på masskuldebrevslån skall betalas genom förmedling av ett värdeandelsregister. Emittenten har enligt förslaget uppfyllt sina skyldigheter när han har expedierats betalningen till den registeransvarige. Denne skall för sin del expediera betalningen till

den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot har rätt att ta emot betalningen. Vid förmedlingen av betalningarna skall den registeransvarige ha strikt skadeståndsansvar.

Samma förfarande kan tillämpas även när det är fråga om värdeandelar i eget kapital. Ett aktiebolag skall emellertid också kunna expediera betalningarna direkt till aktieägarna på basis av aktieägarförteckningen.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter att den har antagits och blivit stadfäst.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge

1.1 Stadgandena om betalningsskydd

Betalningen av en skuld kan vara giltig även om gäldenären har erlagt den till någon annan än den rätta borgenären. Gäldenären får betalningsskydd om betalningsmottagaren på behörigt sätt hade visat att han är borgenär och gäldenären inte hade orsak att misstänka att betalningen gick till fel person. Syftet med stadgandena om betalningsskydd är att förhindra att en gäldenär som har handlat i god tro skulle bli tvungen att betala ränta, amortering eller dividend två eller flera gånger.

Ställningen för emittenter av värdepapper och investerare regleras av stadgandena i lagen om skuldebrev (622/47) och lagen om värdeandelskonton (827/91). Emittenten är i dessa fall gäldenär, medan en aktieägare eller en investerare som tecknat masskuldebrevslånet är borgenär.

Med tanke på masskuldebrevsmarknaden är stadgandena om innehavarskuldebrev be-

tydelsefulla, eftersom masskuldebreven utan undantag ställs till innehavaren. Enligt 19 § 1 mom. lagen om skuldebrev är en betalning till innehavaren av ett skuldebrev som är ställt till innehavaren giltig, även om det senare framgår att innehavaren inte var behörig att ta emot betalningen. Förutsättningen är att gäldenären inte visste eller borde ha vetat att betalningen sker till fel person. För att visa indrivningsrätten är det tillräckligt att den som framför ett betalningsyrkande har skuldebrevet i sin besittning. Gäldenären behöver inte utan särskild orsak börja undersöka om överlåtelse av skuldebrevet är giltiga.

I värdeandelssystemet ges noteringar på värdeandelskonton de rättsverkningar som tidigare har hängt samman med besittningen av värdepapper. Enligt 29 § lagen om värdeandelskonton kan en betalning eller någon annan prestation som grundar sig på en värdeandel på ett giltigt sätt ske till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot har rätt att ta emot betalningen. En betalning som grundar sig på värdeandelar i eget kapi-

tal kan också ske på basis av uppgifterna i en ägarförteckning som ställs till emittentens förfogande.

Uppgifter om ägarna till värdeandelar i främmande kapital ges inte till emittenten. Enligt motiveringen till 29 § lagen om värdeandelskonton (RP 104/1990 rd) kan man vid amorteringar och betalning av räntor för masskuldebrevslån förfara så, att emittenten expedierar prestationerna enligt uppgifterna i borgenärsförteckningen till värdeandelsregistren för att vidarebefordras till de slutgiltiga mottagarna. Värdeandelsregistren expedierar prestationerna till den person som enligt uppgifterna på värdeandelskontot var berättigad till prestationen på den dag som är avgörande för betalningsskyddet. I motiveringstexten konstateras vidare, att såväl emittenten som den som för värdeandelsregistret erhåller betalningsskydd om denne förmedlar prestationen från emittenten till den slutgiltiga mottagaren.

Enligt 4 § 2 mom. lagen om värdeandelsystemet (826/91) förs i varje värdeandelsregister en förteckning över ägarna till värdeandelar i främmande kapital. Dessa förteckningar gör det möjligt att utnyttja fordringsrätter som har sin grund i värdeandelen. I det register som för ett emissionskonto för värdeandelen förs igen en förteckning över värdeandelarnas totalbelopp i olika värdeandelsregister. Till skillnad från situationen i fråga om aktievärdeandelar är en borgenärsförteckning över värdeandelar av skuldebrevstyp inte offentlig till någon del.

En investering i främmande kapital medför endast en fordringsrätt i förhållande till emittenten men däremot inte likadana förvaltningsrättigheter som aktieäggande. Av denna orsak har det anonyma ägandet av masskuldebrev inte setts som något negativt. Tvärtom har man ansett att konkurrenskraften för investeringar av lånetyp delvis just beror på att uppgifter om investerarna inte ges ut. Internationella investerare har vant sig vid att verka på en masskuldebrevsmarknad som baserar sig på innehavarskuldebrev. Nationella avvikelser från masslårens karaktär av ett innehavarpapper minskar investerarnas intresse för investeringar i masslån.

I banksystemet sker betalningar med anknytning till värdeandelsystemet i form av kontoöverföringar. Juridiskt sett går en sådan betalning till så att betalaren överför sin fordran hos banken till betalningsmottaga-

ren. Betalaren ger banken ett uppdrag, och banken fungerar som betalarens ombud. I rättspraxis har det ansetts att betalningen blir bindande när den antecknas på mottagarens konto. Således har även en emittent uppfyllt sin prestationsskyldighet först när prestationen har antecknats på låneandelsinnehavarens eller hans ombuds bankkonto.

1.2 Erläggandet av betalningar i värdeandelsystemet

Värdeandelsystemets två systemhelheter

Värdeandelsystemet i Finland är uppdelat i två datatekniska helheter, vilkas uppgifter och funktioner har differentierats. I praktiken betjänar de även behoven för olika marknader. Systemen har ingen teknisk förbindelse med varandra.

Värdeandelar i eget kapital hanteras i den datatekniska miljön i anknytning till Finlands Aktiecentralregister Andelslag. I miljön verkar förutom aktiecentralregistrets värdeandelsregister även fem kommersiella register. Dessa register förs av Helsingfors Värdeandelscentral Ab som ägs av bankirhusen och vissa banker, Merita Bank Ab, Andelsbankernas Centralbank Ab, Postbanken Ab samt Oy Samlink Ab. Sparbankerna fungerar som ombud för det sist nämnda bolaget.

Finlands Aktiecentralregister Andelslags datasystemhelhet koncentrerar sig i första hand på att hantera och förvara aktier samt optionslån och konvertibla skuldebrevslån. I aktiecentralregistret för man centraliserat aktieägarförteckningar och sköter avstämningen av kontoöverföringar som gjorts i de olika registren. Värdeandelsregistren förs antingen i aktiecentralregistrets datasystem eller så har registren åtminstone datateknisk direktkontakt med systemet.

Den andra datasystemhelheten är Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s datatekniska miljö, där det förutom bolaget självt för tillfället verkar tolv värdeandelsregister: Statskontoret, Finlands Bank, Aktia Sparbank Ab, Helsingfors Värdeandelscentral Ab, Kera Ab, Merita Bank Ab, Andelsbankerna Centralbank Ab, Postbanken Ab, Oy Samlink Ab, Finlands Exportkredit Ab, Värdeandels Ab Tapiola och Ålandsbanken Ab.

Penningmarknadscentralens system betjänar handeln med masskuldebrev och handeln på penningmarknaden. Till systemet överför-

des för en tid sedan fem av staten emitterade serieobligationslån. Tre av lånen emitterades ursprungligen som fysiska bevis.

Penningmarknadscentralens system är centraliserat såtillvida att de värdeandelar som har överförts till systemet endast kan hanteras inom systemet. Alla värdeandelsregister som hör till systemet och de andelsregister som verkar på basis av deras koncessioner använder samma datasystem.

Utbetalningar av avkastning som har samband med värdeandelar i eget kapital

Emittenten av värdeandelar i eget kapital har tillgång till en aktieägarförteckning med uppgifter om aktierna och deras ägare. Enligt 3 a kap. 6 § lagen om aktiebolag skall i förteckningen anges aktieägarens namn, betalningsadress, antal aktier samt det värdeandelsregister där det värdeandelskonto finns på vilket aktierna har noterats. Värdeandelsregistret anges som betalningsadress för de aktier som har förvaltarregistrerats eller i fråga om vilka utbetalning av avkastning skall ske till någon annan än aktieägaren. I praktiken anges den registeransvarige numera som betalningsadress också för de övriga aktierna.

När ett köp eller en annan överlåtelse av en aktie ännu inte har fullgjorts antecknas parterna i överlåtelsen med stöd av 3 a kap. 7 § lagen om aktiebolag i en vänteförteckning i stället för i aktieägarförteckningen. En anteckning i vänteförteckningen görs när en tillfällig notering har gjorts på värdeandelskontot, när teckningsrätter eller nya aktier transporteras på förvärvaren, när överlåtelsen av aktierna belastas av en klausul om samtycke eller inlösningsrätt eller när överlåtelsen av aktierna sker via ett kommissionskonto.

I 3 a kap. 10 § lagen om aktiebolag stadgas om avstämningsdagsförfarandet. Ett bolag skall i bolagsordningen ta in en bestämmelse om en avstämningsdag. Uppgifterna i aktieägarförteckningen och värdeandelskontona på denna bestämda dag avgör vem som har rätt till dividend. Rätt till dividend har en aktieägare som på den av bolaget bestämda avstämningsdagen har antecknats i aktieägarförteckningen. Också en sådan annan rättsinnehavare vars rätt till avkastning har noterats på en aktieägares värdeandelskonto kan ha rätt till dividend. På avstämningsdagen framgår således dividend-

tagarna delvis av uppgifterna i den ägarförteckning som förs i aktiecentralregistret och delvis direkt av värdeandelskontona i värdeandelsregistren.

I praktiken sköter emittenterna inte själv om utbetalningen av dividender, utan genom ett avtal har denna uppgift överförts på värdeandelsregistren. Avtalet har ingåtts mellan de registeransvariga och Finlands Aktiecentralregister Andelslag. I detta avtal företräder Aktiecentralregistret emittenterna av värdeandelar i eget kapital. Enligt avtalet klarlägger varje värdeandelsregister i sina datafiler de slutgiltiga dividendtagarna. Denna uppgift har anförtratts värdeandelsregistren på grund av att endast den registeransvarige kan klarlägga dividendtagarna för aktier som har antecknats i vänteförteckningen och de på värdeandelskontona noterade innehavarna av rätt att få avkastning. Likaså kan endast den registeransvarige klarlägga till vem avkastningen av pantsatta eller utmäta aktier skall betalas.

För utbetalningen av dividender gör värdeandelsregistren upp ett betalningsbokföringsmaterial och expedierar detta material till den bank som de har valt att sköta utbetalningarna. Om den registeransvarige själv idkar depositionsbankverksamhet, överförs betalningsmaterialet endast inom banken. Värdeandelsregistret gör dessutom upp ett sammandrag av de dividender som skall betalas ut. Sammandraget expedieras till Aktiecentralregistret, som samlar hop sammandragen från alla värdeandelsregister och expedierar dem vidare till emittenten. Emittenten expedierar dividenderna på grundval av uppgifterna i sammandragen till de banker registren har valt att sköta utbetalningarna. Den bank som sköter utbetalningen expedierar för sin del på grundval av det betalningsmaterial som den erhållit av värdeandelsregistret dividenderna vidare till de slutgiltiga dividendtagarna till deras kontoförande banker. Vid förmedlingen av betalningar mellan bankerna iakttas avtalet om betalningsrörelse. I dividendtagarens kontoförande bank antecknas dividenderna på det bankkonto mottagaren har uppgivit.

Såväl den bank som sköter utbetalningarna som den registeransvarige verkar vid utbetalningar av avkastning som ombud för emittenten. Gentemot dividendtagarna svarar emittenten ända till slut för att prestationen erlaggs i rätt tid och till rätt belopp till mottagaren. Till den registeransvarige betalar

emittenten avtalsenliga uppgiftsarvoden för skötseln av utbetalningar av avkastning. Det har uppskattats att värdeandelssystemet har reducerat emittenternas kostnader för utbetalning av avkastning till ca en tiondedel av de kostnader som emittenterna var tvungna att betala för inlösen av dividendkuponger.

Inlösen, betalning av ränta och återbäring av kapital i Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s system

Om Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s clearingssystemets funktioner för inlösen och betalning av ränta bestäms i reglerna för centralen. De parter som verkar i Penningmarknadscentralens system har undertecknat ett avtal med standardvillkor, i vilket parterna har förbundit sig att iaktta Penningmarknadscentralens regler. Emissioner, inlösen och utbetalning av avkastning sköts för emittentens räkning av en part som verkar i systemet. Nästan alla samfund som har emitterat värdeandelar i detta system för också ett värdeandelsregister eller ett andelsregister.

Betalningarna i Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s system sköts i ett checkräkningssystem som upprätthålls av Finlands Bank. Penningmarknadscentralen har i detta system ett konto på vilket den betalningsrörelse som clearingens förutsätter förverkligas. Även Penningmarknadscentralens medlemmar och de registeransvariga har i allmänhet ett eget konto i checkräkningssystemet. En part som inte har en egen checkräkning är tvungen att avtala om användningen av kontot med någon annan part.

De flesta värdeandelskontokunderna har inte möjlighet att använda Finlands Banks checkräkningssystem. Betalningar till dessa kunder sköts på vanligt sätt i banksystemet. För denna betalningsrörelse är bankerna tvungna att överflytta medel mellan sina egna system och Finlands Banks checkräkningssystem.

Amorteringar, räntebetalningar och återbäringar av kapital i fråga om värdeandelar som hanteras i Penningmarknadscentralens system sker först i checkräkningssystemet. Penningmarknadsförpliktelseprestationer verkställs genom netto-clearing. Penningmarknadscentralen uppbär härvid den förfallna totalprestationen av emittenten och erlägger den vidare till varje andelsregister. Prestationen sammanslås med andelsregi-

strets andra förpliktelser och fordringar som clearas vid samma tidpunkt. Dessa kan t.ex. hänföra sig till köp som den registeransvarige eller andelsregistrets kunder företagit. Betalningar som hänför sig till statens serieobligationer erläggs emellertid till de registeransvariga utanför nettoclearingförfarandet.

I praktiken förfar man i allmänhet så, att varje registeransvarig expedierar emittentens prestation till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot har rätt till prestationen. Från Penningmarknadscentralens system får andelsregistret en kontoinnehavarvis specifikation över dem som har rätt till prestationen. Andelsregistret svarar för sin del för att prestationerna vidarebefordras till de slutgiltiga mottagarna.

Om den registeransvarige inte av innehavaren av ett värdeandelskonto har befullmäktigats att ta emot en prestation till kontoinnehavaren, svarar Penningmarknadscentralen för att prestationen betalas in på mottagarens bankkonto. Penningmarknadscentralen erlägger härvid prestationerna till rättsinnehavarna på basis av uppgifter från den registeransvarige. Gentemot Penningmarknadscentralen ansvarar den registeransvarige för att det uppgivna bankkontot är rätt.

1.3 Missförhållanden i gällande reglering

Gällande stadganden om betalningsskydd kan anses bristfälliga särskilt vid betalning av masskuldebrevslån som har emitterats i form av värdeandelar. Emittenten ansvarar för att räntor och amorteringar erläggs till investerarna fastän denne inte har rätt att få veta till vem prestationerna skall erläggas.

Frågan om betalningsskydd aktualiserades vid behandlingen av regeringens proposition om ändring av lagen om värdeandelssystemet och lagen om värdeandelskonton (RP 98/1995 rd). Genom lagändringen upphävdes bl.a. förbudet att till värdeandelssystemet överföra masskuldebrev som emitterats i form av fysiska handlingar. Enligt det ikraftträdelsestadgande som fogades till lagen kan ett annat värdepapper än ett som finska staten emitterat överföras till värdeandelssystemet tidigast tolv månader efter lagens ikraftträdande. Lagändringen trädde i kraft den 15 december 1995.

Övergångstiden tillkom på basis av riksdagens ekonomiutskotts befätkande 21/1995 rd. Utskottet motiverade tillägget om en

övergångstid med att det sätt betalningsskyddet för andra masskuldebrev än statens serieobligationer är reglerat lämnar rum för tolkning. Enligt ekonomiutskottets betänkande är det fråga om på vems ansvar en på en värdeandel baserad prestation till en borgenär sker, med andra ord på emittentens eller värdeandelsregistrets ansvar. Enligt utskottet måste 29 § lagen om värdeandelskonton av denna orsak preciseras för att ett annat än av staten emitterat värdepapper i främmande kapital tryggt skall kunna överföras till värdeandelssystemet. Utskottet förutsatte att en proposition med ett förslag till ändring bör beredas och med det snaraste avlåtas till riksdagen.

I ikraftträdelsestadgandet till lagen om ändring av lagen om värdeandelssystemet hänvisas till 26 a § i lagen. Detta lagrum gäller överföring av masslån som emitterats i form av fysiska handlingar till värdeandelssystemet. Stadgandet tillåter således i princip att också andra lån än finska statens nya lån kan emitteras i värdeandelssystemet. En emission av nya värdeandelar är emellertid inte i praktiken möjlig innan lagstiftningen om betalningsskydd har gjorts klarare.

Med tanke på en balanserad utveckling av masskuldebrevsmarknaden är den nuvarande situationen besvärlig på grund av att endast staten i praktiken kan använda värdeandelssystemet för emission av värdeandelar i främmande kapital i den långfristiga finansieringen. Det är svårt att försvara en dylik situation med tanke på kravet på lika behandling av emittenter.

Det vaga innehållet i regleringen av betalningsskyddet försvårar också hanteringen av lån mot konvertibla skuldebrev och optionslån enligt lagen om aktiebolag i värdeandelssystemet. När alla optionsrätter har lösgjorts från ett dylikt optionslån eller när det konvertibla skuldebrevslånet utbytesrätt har upphört kan återstående låneandel jämföras med ett masskuldebrevslån. I dagens situation har de bolag, vilkas aktier har överförts till värdeandelssystemet, emitterat optionslån och lån mot konvertibla skuldebrev i form av fysiska handlingar. Förverkligandet av options- eller utbytesrätten mellan dessa fysiska handlingar och värdeandelssystemet ger möjlighet till oklarheter och fel.

2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

Avsikten med propositionen är att klarlägga på vems ansvar prestationer som grundar sig på värdeandelar expedieras till rättsinnehavarna. Betalningarna skall också i fortsättningen expedieras till investerarna enligt anteckningarna på värdeandelskontona. Det finns heller ingen anledning att väsentligen ändra gällande praxis i fråga om förmedlingen av betalningar.

Den reglering som nu föreslås baserar sig på att emittenten kan erlagga betalningarna till den registeransvarige, som för sin del är skyldig att se till att betalningarna styrs till de rätta betalningsmottagarna i enlighet med kontoanteckningarna. Emittenten har uppfyllt sin betalningsskyldighet när de nödvändiga medlen har expedierats till den registeransvarige. Några systemförändringar behövs inte, eftersom emittenten också för tillfället får uppgifter om fördelningen av värdeandelarna mellan de olika värdeandelsregistren.

I fråga om stadgandena om betalningsskydd måste man dels se till att emittenten på ett tryggt och enkelt sätt kan fullgöra sin prestation och dels att att placerarnas ställning inte försämras. I propositionen förverkligas skyddet av investerarna genom att den registeransvarige har ett strikt ansvar för expedieringen av betalningarna. Den registeransvarige blir ersättningsskyldig om den har erlagt betalningen till någon annan än den som enligt anteckningarna på värdeandelskontot har rätt att ta emot betalningen.

Det föreslås inte att expediering av betalningar endast skall kunna ske genom förmedling av ett värdeandelsregister. Som utgångspunkt för regleringen kvarstår gällande stadgande om betalningsskydd. Också i fortsättningen kan man anse det motiverat att giltigheten av en betalning i första hand bedöms som en fråga mellan gäldenären och borgenären. En emittent kan emellertid själv sköta betalningarna endast i sådana fall när denne har vetskap om betalningsmottagarna. Ett aktiebolag som har övergått till värdeandelssystemet har denna möjlighet, om bolaget har en uppdaterad aktieägarförteckning som baserar sig på kontoanteckningar. Aktiebolaget kan då välja det ändamålsenligaste betalningssättet. Om expedieringen av betalningarna anförtros en registeransvarig, kommer dennes ställning alltid att bestämmas enligt de föreslagna stadgandena. Registret

kommer i dessa fall inte endast att anses som ombud för emittenten.

Värdeandelsregistrets juridiska ställning vid expedieringen av betalningarna kommer att förändras. Registrets ansvar kommer de facto inte att öka i väsentlig mån, eftersom en registeransvarig också för tillfället endast i undantagsfall kan frias från ersättningsansvar om betalningarna går till fel mottagare. De värdeandelsregister som sköter andra investerarens tillgångar är nämligen i allmänhet banker. Bankerna ansvarar också i övrigt för att det inte sker förväxlingar i betalningsrörelsen. Förslaget innebär närmast att ansvarsfördelningen klarläggs och att ansvaret kanaliseras. I stället för att en investerare först framför sina eventuella betalningsanspråk till emittenten, som för sin del kan kräva ersättning av den registeransvarige som tillhandahållit kontouppgifterna eller av den bank som skött betalningsrörelsen, kan ersättningarna i allmänhet redas ut med en gång.

3. Propositionens verkningar

Beståndet av lån för allmänheten som emitterats på den finska masskuldebrevsmarknaden var i april 1996 totalt ca 200 miljarder mark. Av denna summa var finska statens andel över 156 miljarder mark, dvs. ca 78 procent. Detta innebär att en marknad på ca 44 miljarder mark, som består av privata företags (ca 10 miljarder mark), bankernas och övriga kreditinrättingars (ca 33 miljarder mark) samt kommunernas (drygt en miljard mark) masslån för tillfället har utestängts från värdeandelssystemet. Genom en överföring av dessa masslån till värdeandelar kan man uppnå samma fördelar som när andra värdepapper har överförts till värdeandelssystemet.

Genom värdeandelssystemet har man strävat efter att göra hanteringen av värdepapper säkrare och effektivare. Värdeandelssystemet reducerar kostnaderna för hanteringen av värdepapper och underlättar clearingen inom handeln med värdepapper som är föremål för livlig handel. Såväl för investerare som emittenter är expedieringen av betalningar i värdeandelssystemet betydligt förmånligare och behändigare än i ett system som bygger på papper.

För en emittent av masslån kommer preciseringsen av stadgandena om betalningsskydd att leda till ökad rättssäkerhet och

förbättra säkerheten i systemet. Även om statens lån har kunnat antas till värdeandelssystemet redan inom ramen för gällande reglering, kommer de föreslagna stadgandena också att leda till bättre skydd för staten och förbättrar dess möjligheter att skaffa finansiering på den markbaserade masskuldebrevsmarknaden.

Ändringen av stadgandena kommer att öppna en möjlighet också för andra än staten att utnyttja värdeandelssystemet för emission av masslån. Det kan antas att detta främjar verksamheten på masskuldebrevsmarknaden och ökar marknadens likviditet. Den föreslagna lagen tryggar även överföringen av optionslån och lån mot konvertibla skuldebrev till värdeandelssystemet.

De föreslagna stadgandena förorsakar inga stora ändringsbehov eller utvecklingskostnader i värdeandelsregistren och centraldatasystemen, eftersom de nuvarande verksamhetssätten i stor utsträckning motsvarar det föreslagna. Lagstiftningen kan emellertid förutsätta att reglerna för och avtalen om skötseln av betalningar måste ses över. Andra värdeandelsregister än sådana som verkar som en del av en bank måste t.ex. sköta avtalsarrangemangen beträffande betalningsrörelsen.

4. Beredningen av proposition

I enlighet med vad ekonomiutskottet förutsatte i sitt betänkande tillsatte justitieministeriet den 20 mars 1996 en arbetsgrupp för att utreda behovet av en ändring av de stadganden i lagen om värdeandelskonton betalningsskydd för emittenter av masskuldebrevslån. Arbetsgruppens förslag blev färdigt i juni 1996.

Under beredningen har man hört finansministeriet, Finlands Bank och finansinspektionen samt företrädare för emittenter och registeransvariga.

5. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Statsrådet beslöt i december 1995 bilda ett statsbolag, Finlands Värdepapperscentral Ab, som skall verka som en nationell värdepapperscentral. Avsikten är att utvidga bolagets ägobas och att öka det egna kapitalet under 1996 till ca 90 miljoner mark. Målet är att statens och Finlands Banks ägoandel i bolaget totalt skall vara 40 procent och att

majoriteten, dvs. 60 procent, skall vara i privat ägo. Ett delägaravtal om saken under-tecknades den 30 maj 1996.

Avsikten är att av den nationella värdepapperscentralen göra en kostnadseffektiv och internationellt konkurrenskraftig inrättning för notering, förvaring och clearing av värdeandelar. Man strävar efter att till centralen foga värdeandelsföreningens, Finlands Aktiecentralregister Andelslags och Helsingfors Penningmarknadscentral Ab:s funktioner samt Helsingfors Fondbörs Ab:s clearing-

verksamhet. Avsikten är att först påbörja centraliseringen av clearingen inom värdepappershandeln. Det nuvarande juridiskt och tekniskt decentraliserade registersystemet ämnar man ännu inte ändra i detta skede. Avsikten är att centralen skall inleda verksamheten i början av 1997.

Inledandet av centralens verksamhet förorsakar åtminstone inget omedelbart behov att ändra regleringen av betalningsskyddet.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslaget

29 §. Vid erläggandet av betalningar kan en emittent lita på värdeandelskontots uppgifter. Betalningen är giltig om den har erlagts till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot eller i bolagets aktieägarförteckning hade rätt att ta emot betalningen. Emittenten blir inte tvungen att erlagga betalningen på nytt även om det senare framkommer att någon annan skulle ha haft bättre rätt till den. Förutsättningen är vidare att emittenten var i god tro.

Enligt förslaget skall den grundläggande regeln i 1 mom. i denna paragraf kvarstå. Beträffande ordalydelsen gäller den samtliga betalningar som grundar sig på olika värdeandelar. Expediering av betalningar direkt från emittenten till investerarna förutsätter i praktiken att emittenten erhåller uppgifter om de rättsinnehavare som antecknats på värdeandelskontona och deras betalningsadresser. Såsom ovan konstateras i den allmänna motiveringen är uppgifterna om investerarna inte offentliga i fråga om maskuldebrevslån, och dessa uppgifter överlämnas inte heller till emittenten. Därför kan 1 mom., som gäller situationer när en emittent erlägger betalningen direkt till en investerare, bli tillämplig närmast vid utbetalningen av dividender samt vid erläggandet av prestationer som grundar sig på optionslån och lån mot konvertibla skuldebrev.

Det föreslås att 1 mom. skall kompletteras med den tidpunkt enligt vilken betalningsmottagarna bestäms. Avgörande är i allmänhet betalningens förfalldag. När ett aktiebolag betalar ut dividend eller avkastning eller utfärdar teckningsrätter är emellertid den avstämningsdag som bestäms i bolagsord-

ningen avgörande.

Enligt förslaget skall till paragrafen fogas ett nytt 3 mom. som skall tillämpas när den registeransvarige har getts i uppdrag att expediera prestationerna. Också i dessa fall anses en betalning giltig i förhållande till investeraren om den har expedierats i enlighet med uppgifterna på värdeandelskontot. Även för närvarande är den allmänna förutsättningen för betalningens giltighet att betalaren har varit i god tro. Om till värdeandelsregistret således före förfalld- eller avstämningsdagen har inlämnats en ansökan om notering som grundar sig på överlåtelse av en värdeandel eller inlämnats ett meddelande om utmätning, kan en giltig betalning till kontoinnehavaren inte ske enbart på basis av noteringarna på värdeandelskontot.

Emittenten får betalningsskydd genast när prestationerna har expedierats till den registeransvarige. En investerare kan inte ställa ett betalningskrav mot emittenten om denne på behörigt sätt har expedierat medlen till värdeandelsregistret. Det föreslås att om den registeransvariges ansvar skall stadgas i en ny 4 punkt i 30 § 1 mom.

Expedieringen av prestationerna skall grunda sig på ett avtal mellan den registeransvarige och emittenten. Det har inte ansetts nödvändigt att i lagen ta in särskilda stadganden om avtalstvång eller ersättning för kostnader. I praktiken kommer avtalen att ingås centraliserat såsom för tillfället. Värdeandelsföreningen kan dessutom övervaka att nödvändiga avtal om förmedlingen av betalningar har ingåtts innan den godkänner att ett maskuldebrevslån överförs till systemet.

Genom ett avtal mellan den registeransvarige och emittenten skall man inte kunna

ändra på ställningen för en investerare från det vad lagen föreskriver. Alltid när en registeransvarige har getts i uppdrag att expediera prestationer har denne ett strikt ansvar gentemot investeraren.

30 §. I denna paragraf stadgas om skadeståndsskyldigheten för den registeransvarige. Den registeransvarige har enligt gällande stadgande ett strikt ansvar för skador som förorsakas av felaktiga noteringar eller av tekniska fel eller av att uppgifter på värdeandelskontona olovligen har röjts.

Enligt förslaget skall ansvarsstadgandet utsträckas till att också gälla skador som förorsakas av kontoföringen av prestationer. Den registeransvarige skall ansvara för att medlen fördelas till rätta mottagare. Enligt förslaget är prestationen riktig om den har expedierats till den rättsinnehavare som framgår av noteringarna på kontot. Innehållet i noteringarna är avgörande för om betalningen skall expedieras till värdeandelens ägare, till dennes ombud eller t.ex. till en pantborgenär. Den registeransvarige skall däremot inte bära ansvar för emittentens betalningsförmåga. Om emittenten inte expedierar medel för betalning av amorteringar, skall kraven ställas mot emittenten. Den registeransvarige skall heller inte ansvara för skada som beror på emittentens dröjsmål.

Den registeransvariges ansvar skall vara oberoende av vårdslöshet eller annat vållande. Den skadelidande skall heller inte behöva visa av vilken orsak betalningen har erlagts till någon annan än till den rättsinnehavare som antecknats på kontot. Det föreslås inte något särskilt stadgande om vilken inverkan s.k. force majeure skall ha på det strikta ansvaret, utan denna fråga skall avgöras enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Värdeandelsregistret förvarar för tredje mans räkning medel som emittenten har expedierat till registret. Utgångspunkten är att dessa medel inte ingår i den registeransvariges förmögenhet och således inte t.ex. i dess konkursbo. Den registeransvarige skall förvara medel som tillhör tredje man åtskiljs från sina övriga tillgångar. Investerarnas rätt till betalning tryggas också av att värdeandelsföreningen enligt 17 § lagen om värdeandelssystemet har ett sekundärt ansvar om den registeransvarige inte klarar av sina förpliktelser.

Ikraftträdelsestadgande. Lagändringen förutsätter ingen övergångstid. De nya stadgandena om betalningsskydd och skadeståndsskyldighet skall tillämpas på prestationer som expedieras efter lagens ikraftträdande. Det faktum hur och när värdeandelsregistret och emittenten har ingått avtal om expediering av prestationer har ingen inverkan på detta.

Avsikten är att det stadgande enligt vilket andra masskuldebrevslån än sådana som staten emitterat inte får överföras till värdeandelssystemet skall upphävas när lagen träder i kraft. Detta stadgande ingår i ikraftträdelsestadgandet i lagen om ändring av lagen om värdeandelssystemet. Det uttryckliga förbudet upphör den 15 december 1996 utan något särskilt stadgande i lag.

2. Ikraftträdande

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter att den har antagits och blivit stadfäst.

3. Lagstiftningsordning

De stadganden som nu föreslås skall tillämpas också när ett avtal om expediering av prestationer har ingåtts mellan den registeransvarige och emittenten före lagens ikraftträdande. Den lagstadgade skadeståndsskyldigheten för en registeransvarig som expedierar prestationer kommer efter lagens ikraftträdande att vara strängare än vad den var när avtalet ingicks. Trots denna retroaktiva verkan torde lagförslaget inte innebära ett så kraftigt intrång i egendoms-skyddet enligt 12 § regeringsformen att förslaget på denna grund borde behandlas i grundlagsordning, särskilt med beaktande av att det är fråga om en noggrant reglerad specialbransch, inom vilken för de registeransvariga redan tidigare har uppställts en omfattande omsorgsskyldighet, samt med beaktande av att det nu föreslagna ansvaret är nödvändigt för att verksamheten skall fortsätta. Med hänsyn till att saken lämnar rum för tolkning torde det vara önskvärt att inbegära ett utlåtande av grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av 29 och 30 §§ lagen om värdeandelskonton

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 17 maj 1991 om värdeandelskonton (827/91) 29 § 1 mom. och 30 § 1 mom. 3 punkten samt
fogas till 29 § ett nytt 3 mom. och till 30 § 1 mom. en ny 4 punkt som följer:

29 §

Har emittenten erlagt en betalning som grundar sig på en värdeandel till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot eller i den förteckning som nämns i 4 § 1 mom. lagen om värdeandelssystemet på förfalldagen eller på en avstämningsdag som bestäms i bolagsordningen hade rätt att ta emot betalningen, men framgår det sedan att han inte hade rätt att göra det, är betalningen dock giltig, utom då emittenten visste eller borde ha vetat att betalningen sker till fel person.

Om den registeransvarige har getts i uppdrag att sköta betalningen, skall på denne tillämpas vad som i 1 mom. stadgas om en emittent. Mot emittenten av en värdeandel kan inte ställas några krav, om han hade erlagt betalningen till den registeransvarige i tid. Detta gäller även emission av en andel eller rättighet som avses i 2 mom.

30 §

Den registeransvarige är oberoende av värdslöshet skyldig att ersätta skada som har uppkommit genom

3) att uppgifter i värdeandelsregistret olovligt har lämnats ut, röjts eller nyttjats,

4) att den registeransvarige har låtit bli att fullgöra en betalning som grundar sig på en värdeandel och detta inte beror på emittentens förfarande eller att den registeransvariges betalning enligt 29 § inte är giltig gentemot rättsinnehavaren.

Denna lag träder i kraft den 19 .

Genom denna lag upphävs 2 mom. i ikraftträdelsestadgandet i lagen den 8 december 1995 om ändring av lagen om värdeandelssystemet (1386/95).

Helsingfors den 3 september 1996

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Justitieminister *Kari Häkämies*

Lag

om ändring av 29 och 30 §§ lagen om värdeandelskonton

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 17 maj 1991 om värdeandelskonton (827/91) 29 § 1 mom. och 30 § 1 mom. 3 punkten samt
fogas till 29 § ett nytt 3 mom. och till 30 § 1 mom. en ny 4 punkt som följer:

Gällande lydelse

Har en betalning som grundar sig på en värdeandel skett till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot eller, *med stöd av vad som stadgas särskilt, enligt uppgifterna* i den förteckning som nämns i 4 § 1 mom. lagen om värdeandelssystemet hade rätt att ta emot betalningen, men framgår det sedan att han inte hade rätt att göra det, är betalningen dock giltig, utom då den betalningsskyldige visste eller borde ha vetat att betalningen sker till fel person.

Den registeransvarige är oberoende av vårdslöshet skyldig att ersätta skada som har uppkommit genom

3) att uppgifter i värdeandelsregistret olovligt har lämnats ut, röjts eller nyttjats.

Föreslagen lydelse

29 §

Har *emittenten* erlagt en betalning som grundar sig på en värdeandel till den som enligt uppgifterna på värdeandelskontot eller i den förteckning som nämns i 4 § 1 mom. lagen om värdeandelssystemet *på förfalldagen eller på en avstämningsdag som bestäms i bolagsordningen* hade rätt att ta emot betalningen, men framgår det sedan att han inte hade rätt att göra det, är betalningen dock giltig, utom då *emittenten* visste eller borde ha vetat att betalningen sker till fel person.

Om den registeransvarige har getts i uppdrag att sköta betalningen, skall på denne tillämpas vad som i 1 mom. stadgas om en emittent. Mot emittenten av en värdeandel kan inte ställas några krav, om han hade erlagt betalningen till den registeransvarige i tid. Detta gäller även emission av en andel eller rättighet som avses i 2 mom.

30 §

Den registeransvarige är oberoende av vårdslöshet skyldig att ersätta skada som har uppkommit genom

3) att uppgifter i värdeandelsregistret olovligt har lämnats ut röjts eller nyttjats,

4) att den registeransvarige har låtit bli att fullgöra en betalning som grundar sig på en värdeandel och detta inte beror på emittentens förfarande eller att den registeransvariges betalning enligt 29 § inte är giltig gentemot rättsinnehavaren.

Denna lag träder i kraft den 19 .

Genom denna lag upphävs 2 mom. i ifträdelsestadgandet i lagen den 8 december 1995 om ändring av lagen om värdeandelssystemet (1386/95).